

Δημόσια Θέση του ENOC για τα «Παιδιά που μετακινούνται»

“Τα παιδιά που μετακινούνται θα πρέπει να αντιμετωπίζονται πρώτα από όλα ως παιδιά”

Υιοθετήθηκε στο 17^ο Ετήσιο Συνέδριο του ENOC στις 27.9.2013 στις Βρυξέλλες

1

Εμείς, οι Ευρωπαϊκές Ανεξάρτητες Αρχές για τα Δικαιώματα του Παιδιού, μέλη του Ευρωπαϊκού Δικτύου Συνηγόρων του Παιδιού (ENOC), εκφράζουμε την βαθειά ανησυχία μας σχετικά με την κατάσταση των παιδιών που μετακινούνται στις χώρες μας και τις σοβαρές ελλείψεις στις ευρωπαϊκές, εθνικές και τοπικές πολιτικές, ως προς την κάλυψη των αναγκών και ενδιαφερόντων τους.

Ο όρος «παιδιά που μετακινούνται» καλύπτει όλα τα παιδιά που μεταναστεύουν από τη χώρα προέλευσής τους προς και δια μέσου της επικράτειας μιας Ευρωπαϊκής χώρας, για λόγους επιβίωσης, ασφάλειας, βελτίωσης συνθηκών ζωής, εκπαίδευσης, οικονομικών ευκαιριών, προστασίας από εκμετάλλευση και κακοποίηση, οικογενειακής συνένωσης ή για ένα συνδυασμό των λόγων αυτών. Μπορεί να ταξιδεύουν μαζί με την οικογένειά τους ή ανεξάρτητα ή με άλλα πρόσωπα που δεν είναι μέλη της οικογένειάς τους. Μπορεί να έχουν υποβάλει αίτημα ασύλου, να είναι θύματα παράνομης διακίνησης ή μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα. Η κατάσταση των παιδιών που μετακινούνται μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τα στάδια του ταξιδιού τους και μπορεί να αντιμετωπίζουν πολλές διαφορετικές καταστάσεις ευαλωτότητας¹.

Τονίζουμε με έμφαση την ανάγκη οι ισχύοντες νόμοι, οι πολιτικές και οι πρακτικές των κρατών σε όλη την Ευρώπη να συμμορφώνονται πλήρως προς τη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού και τα προαιρετικά της πρωτόκολλα, όπως και με άλλα συναφή διεθνή νομικά κείμενα και πρότυπα, ιδίως όσο αφορά «τα παιδιά που μετακινούνται».

Υπενθυμίζουμε τη Δημόσια Θέση του ENOC του 2006 σχετικά με τις Υποχρεώσεις των κρατών για την Μεταχείριση των Ασυνόδευτων Ανηλίκων, το Γενικό Σχόλιο ν.6 (2005) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ για την μεταχείριση των ασυνόδευτων και αποχωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται μακριά από τη χώρα προέλευσής τους, όπως και την έκθεση της Ημέρας Γενικής Συζήτησης του 2012 της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ για «τα δικαιώματα όλων των παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης».

Αναγνωρίζοντας τις σημαντικές προκλήσεις που έχουν δημιουργηθεί από την τρέχουσα οικονομική κρίση, το ENOC υπενθυμίζει ότι οι πιέσεις στους προϋπολογισμούς του δημοσίου δεν θα πρέπει να αποτρέπουν τα κράτη μέλη από την εκπλήρωση της υποχρέωσης συμμόρφωσης προς τις διεθνείς νομικές υποχρεώσεις τους σε σχέση με τα παιδιά, και ειδικότερα «τα παιδιά που μετακινούνται», που είναι ιδιαίτερα ευάλωτα.

Το ENOC αντιλαμβάνεται ότι οι συνθήκες στις οποίες βρίσκονται «τα παιδιά που μετακινούνται» και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν είναι ποικίλες και περίπλοκες και απαιτούν πολύπλευρες, περιεκτικές και ολιστικές προσεγγίσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, τα μέλη του ENOC συμφωνούν ότι θα πρέπει να εγκριθούν, να εφαρμοστούν και να υποστηριχθούν σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο τα παρακάτω μέτρα και συστάσεις:

¹ Ο ορισμός προέρχεται από έγγραφο εργασίας του Ευρωπαϊκού Φόρουμ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2012) http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/background_cps_children_on_the_move_en.pdf

1. «Τα παιδιά που μετακινούνται» είναι πρώτα από όλα παιδιά. Κατά συνέπεια, οι θεμελιώδεις αρχές όσον αφορά τα δικαιώματα του παιδιού πρέπει να ενσωματωθούν κατά την ανάπτυξη, εφαρμογή και παρακολούθηση της νομοθεσίας, των πολιτικών, των διαδικασιών και των πρακτικών που επηρεάζουν «τα παιδιά που μετακινούνται».

Οι βασικές αρχές στο θέμα αυτό, όπως ορίζονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι: το δικαίωμα των παιδιών στη μη διάκριση, το δικαίωμα να λαμβάνεται υπόψη πρωτίστως το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών σε όλες τις ενέργειες και αποφάσεις που τα επηρεάζουν, το δικαίωμα των παιδιών στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη και το δικαίωμα των παιδιών να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους σε όλες τις υποθέσεις που τα επηρεάζουν και η γνώμη τους να λαμβάνεται υπόψη ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά τους.

Ειδικότερα, το δικαίωμα «των παιδιών που μετακινούνται» να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους πρέπει να διασφαλίζεται σε όλες της συναφείς διαδικασίες, κατά τη λήψη αποφάσεων, και όποτε απαιτείται, τα παιδιά πρέπει να επικουρούνται από ανεξάρτητο διεργημέα. Θα πρέπει να δίνεται η δέουσα βαρύτητα στις απόψεις του κάθε παιδιού, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του.

2. Θα πρέπει να διασφαλίζονται κατάλληλες και φιλικές στα παιδιά συνθήκες υποδοχής για όλα «τα παιδιά που μετακινούνται», ακόμη και στις περιπτώσεις μετανάστευσης εντός της Ευρώπης. Αυτή είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση και προστασία όλων των υπόλοιπων δικαιωμάτων των παιδιών αυτών.

Ειδικότερα, από τη στιγμή της άφιξής τους, σε όλα τα παιδιά θα πρέπει να παρέχεται ειδική και εύληπτη (φιλική προς τα παιδιά) ενημέρωση σχετικά με τα δικαιώματά τους, σε γλώσσα που μπορούν να κατανοήσουν, όπως προβλέπεται στη διεθνή και εθνική νομοθεσία. Τα παιδιά επίσης θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση και σε υπηρεσίες υγείας, σε ισότιμη βάση με τα άλλα παιδιά που ζουν στην επικράτεια της χώρας υποδοχής. Η διασφάλιση όλων αυτών των δικαιωμάτων είναι κρίσιμη για την ένταξη των παιδιών στην κοινωνία που τα υποδέχεται.

Οι μεταναστευτικές πολιτικές σε σχέση με τα «παιδιά που μετακινούνται», επιβάλλουν μια σειρά από μέτρα που υπερβαίνουν τους συννοριακούς ελέγχους και τη δράση κατά της παράνομης μετανάστευσης. Τα κράτη θα πρέπει να βρουν βιώσιμες λύσεις που σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των παιδιών, με ολιστικά, εξατομικευμένα και ευέλικτα εργαλεία και με σεβασμό στο βέλτιστο συμφέρον τους όπως αυτά καθορίζονται μέσα από επίσημες διαδικασίες.

3. Το προσωπικό που ασχολείται με «τα παιδιά που μετακινούνται» (οι αρχές καταστολής, οι δικαστικές αρχές, οι συνεντευκτές, οι διεργημείς, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι επαγγελματίες υγείας, οι επίτροποι, οι νόμιμοι εκπρόσωποι, οι αστυνομικοί και οι συνοριοφύλακες, μεταξύ άλλων) πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι για να σέβονται τα δικαιώματα των παιδιών, να κατανοούν τις ιδιαίτερες επικοινωνιακές και πολιτισμικές τους ανάγκες και να μπορούν να ανταποκρίνονται κατάλληλα σε σημάδια φόβου ή απελπισίας τους.
4. Η εκτίμηση της ηλικίας πρέπει να λαμβάνει χώρα προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, με πρωταρχικό στόχο να διασφαλιστεί ότι χορηγούνται στο παιδί τα δικαιώματα και η προστασία που δικαιούται. Η εκτίμηση της ηλικίας πρέπει να γίνεται κατά κύριο

λόγο βάσει αποδεικτικών στοιχείων. Όταν τα στοιχεία δεν επαρκούν και σε περιπτώσεις σοβαρής αμφιβολίας για την ηλικία ενός παιδιού μπορεί να λαμβάνουν χώρα περαιτέρω εξετάσεις, ως έσχατη λύση. Αυτές θα πρέπει να διενεργούνται το συντομότερο δυνατόν, με την παρουσία ενός επιτρόπου και υπό την ευθύνη ανεξαρτήτων εμπειρογνομόνων της ιατρικής αλλά και της κοινωνικής φροντίδας. Μέχρι την ολοκλήρωση της εκτίμησης της ηλικίας, κάθε πρόσωπο που υποστηρίζει ότι είναι ανήλικο θα πρέπει να θεωρείται και να αντιμετωπίζεται ως ανήλικο.

Η εκτίμηση της ηλικίας θα πρέπει να περιλαμβάνει έναν συνδυασμό εκτιμήσεων της σωματικής, κοινωνικής και ψυχολογικής ωριμότητας του παιδιού. Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται πρέπει να σέβονται την κουλτούρα του παιδιού, την αξιοπρέπεια και τη σωματική του ακεραιότητα. Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι ορισμένες ιατρικές μέθοδοι εκτίμησης της ηλικίας μπορεί να προκαλούν ιδιαίτερο άγχος, να είναι επεμβατικές ή τραυματικές για τα παιδιά. Το ENOC εκφράζει τον σοβαρό προβληματισμό του σχετικά με τη χρήση ακτίνων-Χ, λαμβάνοντας υπόψη τις δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία του παιδιού, τις αρνητικές εκτιμήσεις των ιατρικών υπηρεσιών ως προς την καταλληλότητα και την αποτελεσματικότητά τους και την αμφισβητούμενη αξιοπιστία και ακρίβειά τους.

Το παιδί θα πρέπει να ενημερώνεται πλήρως για τη διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας του και τις συνέπειες αυτής. Θα πρέπει να δίνεται η δέουσα βαρύτητα στις απόψεις του παιδιού, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του, και θα πρέπει να ζητείται και λαμβάνεται η ενημερωμένη συναίνεσή του, όταν κρίνονται απαραίτητες ιατρικές / φυσιομετρικές εξετάσεις.

Η άρνηση ενός παιδιού να υποβληθεί σε διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας του δεν πρέπει να δημιουργεί αυτομάτως τεκμήριο ενηλικιότητας. Οι αρχές θα πρέπει να εκτιμούν αν μια τέτοια άρνηση οφείλεται σε λόγους διαφορετικούς από την τεκμαιρόμενη ενηλικιότητα του.

Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση εκτίμησης της ηλικίας θα πρέπει να υπόκειται σε ένδικο μέσα και θα πρέπει να παρέχεται ένα εύλογο χρονικό διάστημα στο κάθε πρόσωπο για να προσκομίσει τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία ανηλικιότητας του. Κατά τη διαδικασία αυτή και μέχρι την λήψη τελικής απόφασης, θα πρέπει να συνεχίζει να παρέχεται πλήρης προστασία.

Με δεδομένη την ποικιλία των τεχνικών για την εκτίμηση της ηλικίας, το ENOC καλεί τις ευρωπαϊκές αρχές (Ευρωπαϊκή Ένωση και Συμβούλιο της Ευρώπης) να αναδείξουν και να προωθήσουν καλές πρακτικές. Σε κάθε περίπτωση κατά την οποία οι πρακτικές εκτίμησης οδηγούν σε αντικρουόμενα αποτελέσματα, θα πρέπει να ισχύει το ευεργέτημα της αμφιβολίας και να προτιμάται ο ευνοϊκότερος προσδιορισμός. Ως επόμενο βήμα, στη βάση των προσδιορισμένων καλών πρακτικών, η Ε.Ε. μπορεί να εξετάσει την υιοθέτηση ενός κανόνα σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση των αποφάσεων εκτίμησης ηλικίας μεταξύ των κρατών μελών της.

Λαμβάνοντας υπόψη την πιθανή επίπτωση των αποφάσεων εκτίμησης της ηλικίας στην κατάσταση του παιδιού –από την πλήρη προστασία των ανηλικών ως την περιορισμένη ή ανύπαρκτη προστασία των ενηλικών– τα κράτη πρέπει να υιοθετήσουν τα κατάλληλα μέτρα για να οργανώσουν μια ομαλή μετάβαση από τη μία κατηγορία στην άλλη.

5. Αμέσως μετά την άφιξη ενός παιδιού ασυνόδευτου / αποχωρισμένου από τους δικούς του, θα πρέπει να ορίζεται ένας καταρτισμένος ανεξάρτητος επίτροπος για την υποστήριξη, τη συμβουλευτική και την προστασία του μέχρι να επανενωθεί με την οικογένειά του ή να τοποθετηθεί σε κατάλληλο πλαίσιο φροντίδας. Ο επίτροπος, που ορίζεται για να υπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, πρέπει να διασφαλίζει ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες σέβονται τα δικαιώματά του και καλύπτουν τις ανάγκες φροντίδας και ευημερίας του. Ο επίτροπος πρέπει να έχει την εξουσία να εκπροσωπεί το παιδί σε κάθε διαδικασία λήψης απόφασης, αν το παιδί του δώσει τη συναίνεσή του².

Για όλες τις διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες σε κάθε παιδί θα πρέπει να παρέχονται δωρεάν διερμηνέας και ανεξάρτητος νομικός σύμβουλος εκπαιδευμένοι στην εργασία με παιδιά και νέους.

6. Στα ασυνόδευτα παιδιά και στα αποχωρισμένα από τους δικούς τους δεν θα πρέπει ποτέ να απαγορεύεται η είσοδος σε μια χώρα, κατ' εφαρμογή της υποχρέωσης μη επαναπροώθησης, που απορρέει από το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το ανθρωπιστικό και προσφυγικό δίκαιο.

Κάθε απόφαση σχετικά με τα ασυνόδευτα παιδιά που ζητούν άσυλο, που λαμβάνεται στο πλαίσιο του κανονισμού του Δουβλίνου II και του III, που ακολούθησε, θα πρέπει να συμφωνεί με την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το τελευταίο υπογράμμισε ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη σε όλες τις αποφάσεις που υιοθετούνται από τα Κράτη Μέλη στη βάση του κανονισμού του Δουβλίνου. Ως συνέπεια αυτού, το Δικαστήριο έχει υποστηρίξει ότι «Όταν ένας ασυνόδευτος ανήλικος δεν έχει κανένα μέλος της οικογένειάς του να βρίσκεται νόμιμα στο έδαφος κράτους μέλους και έχει υποβάλει αίτημα χορήγησης ασύλου σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη, το κράτος μέλος στο οποίο είναι παρών μετά την κατάθεση ενός αιτήματος ασύλου, ορίζεται ως "υπεύθυνο κράτος μέλος" για την εξέταση του αιτήματος αυτού» (Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης 6 Ιουνίου 2013, C-648/11).

7. Το δικαίωμα προστασίας από την άσκηση φυσικής και ψυχολογικής βίας, κακοποίησης και παραμέλησης, όπως και από κάθε μορφής σεξουαλική ή άλλη εκμετάλλευση, πρέπει να λαμβάνεται προσεκτικά υπόψη, κατά την προστασία «των παιδιών που μετακινούνται».

Κατά την άφιξη του παιδιού θα πρέπει να διασφαλίζεται ειδική φροντίδα, σύμφωνη με τις ειδικές ανάγκες «των παιδιών που μετακινούνται» σε όλα τα ζητήματα εκπαίδευσης, ψυχολογίας και υγείας.

Τα παιδιά θύματα παράνομης διακίνησης είναι μια ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα «παιδιών που μετακινούνται». Ωστόσο, η ανταπόκριση πολλών κρατών στο ζήτημα της παράνομης διακίνησης και εμπορίας των παιδιών (trafficking) παραμένει εστιασμένη στην ιδιότητα των παιδιών αυτών ως μεταναστών και στα αιτήματα ασύλου, ενώ η ανάγκη της προστασίας του παιδιού θύματος συχνά αντιμετωπίζεται ως ζήτημα δευτερεύουσας σημασίας.

² Το παιδί πρέπει να μπορεί να αρνηθεί ή να αλλάξει τον επίτροπο που του ορίζεται. Το παιδί πρέπει να μπορεί να εκφράζει ελεύθερα τις αιτιολογημένες αντιρρήσεις του σε περίπτωση μιας τέτοιας άρνησης.

Η επιστροφή στις χώρες προέλευσης χωρίς την επαρκή υποστήριξη και χωρίς την εξέταση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, συχνά θέτει τα παιδιά σε κίνδυνο νέας παράνομης διακίνησης / εμπορίας τους.

Συναφή νομικά κείμενα και πρότυπα (του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης) σχετικά με την παράνομη διακίνηση και εμπορία προσώπων και ειδικότερα παιδιών, θα πρέπει να κυρωθούν, να μεταφερθούν και να εφαρμοστούν πλήρως χωρίς καθυστέρηση.

8. Ως αρχή, το ENOC επαναλαμβάνει τη σθεναρή αντίθεσή του σε οποιαδήποτε μορφή κράτησης των παιδιών, είτε συνοδεύονται είτε όχι, και ανεξάρτητα από τη διαδικασία στην οποία υπόκεινται (αν αιτούνται άσυλο ή επαναπροωθούνται στη χώρα προέλευσης τους ή στη χώρα εισόδου τους στην Ευρώπη).

Το ENOC καλεί όλους τις σχετικούς ευρωπαϊκούς και διεθνείς παράγοντες και φορείς με δικαιοδοσία να ανταλλάξουν πληροφορίες και ορθές πρακτικές σχετικά με τα εναλλακτικά στην κράτηση των ανηλικών μέτρα. Η ανάπτυξη και εφαρμογή των εναλλακτικών μέτρων πρέπει να αποτελέσει βασική προτεραιότητα των εθνικών και ευρωπαϊκών φορέων λήψης αποφάσεων.

Το ENOC υπογραμμίζει την ανησυχία του σχετικά με τις πολιτικές που αποσκοπούν στην ποινικοποίηση της μετανάστευσης και υπογραμμίζει ότι σε αυτό το πλαίσιο, «τα παιδιά που μετακινούνται» δεν θα πρέπει να υπόκεινται σε ποινική διαδικασία, για λόγους που σχετίζονται αποκλειστικά με το καθεστώς του μετανάστη, ή αν η εμπλοκή τους σε εγκληματική δραστηριότητα έχει προκληθεί από την εκμετάλλευσή τους.

Το ENOC καλεί τα ευρωπαϊκά κράτη και τα θεσμικά όργανα να διασφαλίσουν ότι οι πολιτικές, οι νόμοι και οι πρακτικές τους συμμορφώνονται προς τα συναφή διεθνή νομικά κείμενα, με ιδιαίτερη έμφαση στη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Το ENOC υπογραμμίζει ότι στο πλαίσιο αυτό «τα παιδιά που μετακινούνται» θα πρέπει να επωφεληθούν από την ειδική προσοχή και αυξημένη προστασία επειδή είναι ευάλωτα, ιδίως εκείνα που αποχωρίζονται από την οικογένειά τους και είναι ασυνόδευτα.

Το ENOC καλεί όλα τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πλαίσιο των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους, να δώσουν τη δέουσα προσοχή στα δικαιώματα και την προστασία των παιδιών.

Το ENOC υπογραμμίζει τον κεντρικό ρόλο που διαδραματίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο της υποχρέωσής της να παρακολουθεί την εφαρμογή των κανόνων της ΕΕ από τα κράτη μέλη. Καλεί δε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να θεσμοθετήσει διαδικασίες ελέγχου παραβιάσεων των δικαιωμάτων των παιδιών.